

บทคัดย่อ

หลักฐานศิลปกรรมค้นพบใหม่ในลุ่มน้ำระยอง¹

ผศ.ดร.ประภัสสร ชูวิเชียร

จากที่ไม่เคยมีรายงานถึงหลักฐานศิลปกรรมเป็นที่เผยแพร่มากนัก ในการศึกษาและสำรวจในพื้นที่ลุ่มน้ำระยองช่วงปี พ.ศ.2561 เขตอำเภอบ้านค่ายลงมาจนถึงอำเภอเมือง จังหวัดระยอง ได้พบหลักฐานและประเด็นสำคัญใหม่ ๆ เกี่ยวกับศิลปกรรม ได้แก่

1. ประติมากรรมรุ่นแรก ๆ ของระยอง ได้แก่ พระพุทธรูปศิลาปางสมาธิจากวัดหนองกะบอก อ.บ้านค่าย เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็กที่มีพุทธลักษณะเทียบได้กับพระพุทธรูปแบบศิลปะพูนหรือทวารวดีตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-12 แสดงถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ลุ่มน้ำระยองกับแหล่งโบราณคดีสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งอื่นๆ และที่วัดบ้านค่ายได้พบชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายแดงสมัยอยุธยาราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 สะท้อนว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่ระยองมีความเกี่ยวข้องกับทางลุ่มน้ำเจ้าพระยาแล้ว

2. สถาปัตยกรรมอุโบสถแบบลุ่มน้ำระยอง ภาพรวมเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนทรงสูง หลังคาจั่วซ้อนชั้นประดับช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ รูปแบบสำคัญคือมีการทำจันทับหรือเพิงลาดด้านหน้าพร้อมผนังกั้นเตี้ยๆล้อม ซึ่งเป็นงานที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายและช่างในระยองได้คงรูปแบบนี้ต่อมาจนถึงราว พ.ศ.2500 จึงถือเป็นลักษณะท้องถิ่นที่โดดเด่นยาวนานของลุ่มน้ำระยอง

3. จิตรกรรมลุ่มน้ำระยอง ได้แก่จิตรกรรมฝาผนังวัดโชติทิมธาราม เป็นจิตรกรรมฝาผนังเพียงแห่งเดียวของระยอง มีรูปแบบและเทคนิคการนำเสนอที่เป็นเอกลักษณ์ เช่นการวาดโดยใช้สีดำตัดเส้นบนพื้นสีขาวและระบายสีเขียวจางๆ ภาพทศชาติชาดกที่มีทั้งฉากครุฑตามแบบประเพณีและเลือกฉากพิเศษที่ไม่นิยมนวดกัน ส่วนจิตรกรรมอื่น ๆ พบบนสมุดพระมาลัย มีเป็นจำนวนมากในเขตลุ่มน้ำระยอง เช่นจากวัดบ้านแลง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมัยรัตนโกสินทร์ มีเทคนิคการวาดที่มักใช้สีอ่อนเบาแบบสีพาสเทล (Pastel) ภาพตัวละครหลักวาดแบบประเพณี ตัวฉากวาดแบบสามัญชน ข้อมูลที่กล่าวมาแสดงว่าในอดีตระยองเคยเป็นเมืองที่มีช่างเขียนฝีมือดีอยู่

4. งานประณีตศิลป์ มีตัวอย่างสำคัญคือตู้พระธรรมลายทอง พบจากวัดบ้านเก่า เป็นตู้พระธรรมชาหนู ฝาตู้วาดภาพทศชาติชาดก ผนังด้านข้างเป็นภาพปลอญสุกกรรมฐานและป่าหิมพานต์ มีจารึกเขียนที่ขอบตู้ด้านล่างว่าสมภารวัดบ้านเก่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2332 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1 ถือเป็นงานช่างของระยองที่สามารถกำหนดอายุเก่าแก่ได้ถึงสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และเป็นแบบอย่างให้ศึกษาเปรียบเทียบกับตู้พระธรรมหลังอื่น ๆ ได้ด้วย

¹ บทคัดย่อนี้เป็นส่วนหนึ่งจากโครงการคลังข้อมูลสารสนเทศศิลปวัฒนธรรมระยอง (RAYONG CULTURAL DATABASES AND INFORMATICS) โครงการวิจัยย่อยด้านศิลปกรรมและงานช่างเมืองระยอง ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กับบริษัท พีทีที โกลบอลเคมิคอล จำกัด (มหาชน)

Abstract

The newly discovered art historical evidence in the Rayong River Basin¹

Assoc. Prof. Dr. Praphat Chuvichean

Rayong's art historical evidence was scarcely known to exist, yet the 2018 survey carried out in the area of the Rayong River Basin, starting from Baan Khai District to Amper Muang Rayong, has obtained proof and new insights as follows;

1. Sculptures in the early times of Rayong, for example the stone Buddha statue sitting in the attitude of meditation found in Nong Kabok Temple in Amper Baan Khai, are small in size and made up of comparable characteristics of the Buddha to those in the era of Funan or the early Dvaravati period during the 11th-12th Buddhist century. This evidences a connection the Rayong River Basin had with other ancient archaeological sites in Southeast Asia. Furthermore, a piece of Ayutthaya-style red sandstone Buddha image found at Baan Khai Temple could date back to the 20th and 21st Buddhist century. This shows that during this time Rayong was already associated with the Chao Phraya River Basin.

2. The architecture of Buddhist halls in the Rayong River Basin has the complete picture of a tall brick building with a tiered gable roof. The peaks are adorned with decorative roof finials known as Chofah, Bairaka and Hang Hong, altogether resembling a body and tail of Naga with a beak of Garuda. The main architectural feature is Chan Hub, a front porch with a low surrounding wall, which is influenced by late Ayutthaya architecture. This style was maintained by Rayong's artisans until circa 1957, hence a long-standing distinctive local characteristics of the Rayong River Basin.

3. Paintings in the Rayong River Basin were discovered in Khot Tim Tharam Temple and Phra Malai manuscripts. Rayong's only one mural painting owns unique forms and depicting techniques e.g. the use of black fine lines with white background and soft green coloring. It tells the story of Mahanipata Jataka, ten incarnations of Buddha, depicting both traditional and distinctive scenes. Further paintings were seen in the manuscripts, many of which could be found in the area of Rayong River Basin e.g. Baan Lang Temple. Most of them date back to the Rattanakosin era and use light or pastel colors. Main characters were carefully drawn in a traditional way, while other supporting figures obviously portrayed the act of commoners. The paintings discovered have proven existence of skilled artists in Rayong.

4. Rayong's fine arts has the gold-painted scripture cabinet found at Baan Gao Temple as a significant example. It was built on pig-legged stand, having scenes of Mahanipata Jataka illustrated on the doors. The side walls depict the impurity of the body and Himavanta. The inscription "Made in 1789 by the abbot of Baan Gao Temple" appearing on the lower frame dates the cabinet back to the reign of King Rama I. The early-Rattanakosin-era artwork of Rayong is therefore used as a prototype model in further comparative study.

---

¹ The abstract is part of Rayong's Cultural Database and Informatics Project, a subproject on arts and Rayong's handicraft under joint corporation between the faculty of Archeology, Silpakorn University and PTT Global Chemical Public Company Limited